

УДК 338:658.5

ВІЙНА ЯК ПРИЧИНА ЗМІНИ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ ІЗ ВІДНОВЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

Людмила Малюта¹; Софія Королюк²

¹Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна

²Відокремлений структурний підрозділ
«Тернопільський фаховий коледж Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя»,
Тернопіль, Україна

Резюме. Проведено дослідження стану туристичного потенціалу внутрішнього туризму в умовах воєнного стану. Актуальність дослідження визначена важливою роллю внутрішнього туризму в економічному розвитку держави, збереженні культурних та природних ресурсів, зміцненні соціальної ідентичності та національної свідомості населення. Для проведення дослідження використано загальнонаукові методи пізнання, такі, як індукція та дедукція, асоціація та аналогія, аналіз та синтез. За результатами дослідження встановлено, що у зв'язку з російським вторгненням у внутрішньому туризмі сформувалися певні особливості його функціонування. Серед них можна відзначити збільшення популярності оздоровчих, реабілітаційних та психологічних турів, популярність бронювання турів «на завтра», зменшення тривалості подорожей, зміну вимог до туристичних закладів, зміну портрету внутрішнього туриста, зменшення чисельності туристичних груп. Аналіз зазначених особливостей показує, що навіть в умовах воєнного часу люди продовжують подорожувати Україною, що сприяє розвитку внутрішнього туризму. Однак його розвиток певною мірою ускладнений рядом проблем, таких, як військові дії на території країни, втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів, руйнування туристичної інфраструктури, порушення логістики на території України, екоцид, ядерний тероризм, правова незахищеність внутрішнього мандрівника, нерегульованість у правовому полі діяльності закладів розміщення та туристичних гідів. Для вирішення цих проблем у короткотерміновій перспективі запропоновано здійснення таких заходів: забезпечення безпеки на території України шляхом надання інформації про потенційні небезпеки та попередження туристів про зони, які є небезпечними для відвідування; створення та впровадження маркетингової стратегії внутрішнього туризму; прийняття Закону України «Про туризм» згідно з вимогами Директиви ЄС; створення економічних карт зі спеціальними економічними зонами для відбудови туристичної інфраструктури. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів органами державної влади для розвитку внутрішнього туризму в Україні.

Ключові слова: туристичний потенціал, російсько-українська війна, організаційно-економічні заходи відновлення, внутрішній туризм, портрет мандрівника.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.139

Отримано 15.09.2023

UDC 338:658.5

WAR AS A CAUSE OF CHANGE IN UKRAINE'S TOURISM POTENTIAL: ANALYSIS OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MEASURES TO RESTORE OF DOMESTIC TOURISM

Liudmyla Maliuta¹; Sofiia Koroliuk²

¹*Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine*

²*Separate structural subdivision «Ternopil Professional College» of Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine*

Summary. *This article examines the state of the tourism potential of domestic tourism under conditions of martial law in Ukraine. The relevance of the study is determined by the important role of domestic tourism in the economic development of the country, preservation of cultural and natural resources, strengthening of social identity, and national consciousness of the population. General scientific methods of cognition, such as induction and deduction, association and analogy, analysis, and synthesis, were employed for the research. The study revealed that due to the Russian invasion, certain peculiarities in the functioning of domestic tourism have emerged. These include an increase in the popularity of health, rehabilitation, and psychological tours, as well as a preference for booking tours «for tomorrow», shorter travel durations, changing demands on tourism establishments, a shift in the profile of domestic tourists, and a reduction in the size of tourist groups. Analysis of these features indicates that even in times of war, people continue to travel within Ukraine, which contributes to the development of domestic tourism. However, the development of domestic tourism faces a range of challenges, such as military actions within the country, significant loss of tourist and recreational resources, destruction of tourism infrastructure, disruptions in logistics on the territory of Ukraine, ecocide, nuclear terrorism, legal vulnerability of domestic travelers, and lack of regulation in the field of accommodation and tour guide services. In the short-term perspective, the article proposes several measures to address these problems: ensuring safety on the territory of Ukraine by providing information about potential risks and warning tourists about dangerous areas, creating and implementing a marketing strategy for domestic tourism, adopting the Ukrainian Law «On Tourism» in accordance with the EU Directive, and developing economic maps with special economic zones for the reconstruction of tourist infrastructure. The practical significance of the research lies in the possibility of utilizing the obtained results by government authorities for the development of domestic tourism in Ukraine.*

Key words: *tourism potential, Russian-Ukrainian war, organizational and economic measures to restore domestic tourism, traveler's profile.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.139

Received 15.09.2023

Постановка проблеми. Війна часто є головним стимулом для розвитку зруйнованих міст. Через відновлення міст можна повністю змінити їхній урбаністичний простір та створити привабливішу туристичну інфраструктуру, що позитивно вплине на економіку країни. Відновлення економіки передбачає комплекс заходів, що охоплюють різні сфери господарської діяльності, такі, як розвиток інноваційних підходів та технологій, налагодження виробництва, підвищення рівня життя населення та збільшення попиту вітчизняного й зарубіжного ринків.

Руйнація туристичної інфраструктури, історично-культурної та природної спадщини, екоцид, зменшення загальної кількості юридичних осіб, які проводять діяльність у сфері туризму, збільшення кількості вакансій у туристичній галузі та одночасно з цим зменшення кількості шукачів роботи, зростання середньої вартості послуг розміщення за добу проживання у закладах розміщення – все це критичні наслідки війни для туристичної галузі України.

Відновлення економіки повинно базуватися на спеціальних програмах «реанімації» господарської діяльності країни та спрямуванні всіх зусиль на розвиток внутрішнього туризму. Для відродження й подальшого розвитку економіки конкретного

регіону потрібні заходи, що забезпечать повернення населення та гідні умови його існування, вирішення соціальних проблем, відновлення інфраструктури та її інтеграції з іншими регіонами країни, розроблення механізму забезпечення джерел відновлення.

Також важливо зазначити, що закінчення війни може вплинути на глобальні тенденції в туризмі, проте точно стверджувати неможливо, оскільки зв'язок між війною та туризмом є складним і нелінійним. Після Другої світової війни виник організований туризм в його сучасному розумінні, що став повноцінною галуззю світової економіки, в тому числі завдяки масовому відновленню європейських міст. Один із відомих успішних прикладів відродження зруйнованої економіки на Заході – це «План Маршалла», запроваджений після Другої світової війни. Туризм також розглядається як інструмент післявоєнного відновлення, наприклад, на Кіпрі після турецької військової інтервенції в 1974 році, в Хорватії після Вітчизняної війни 1990-х років і в Руанді після громадянської війни в країні та геноциду в 1994 році. У той же час нещодавні приклади Боснії та Герцеговини, Грузії, Сирії та Ізраїлю можуть слугувати певними моделями відновлення туризму в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням економічної ситуації туристичної галузі в Україні в умовах війни займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Хоча праці іноземних науковців присвячені впливу війни на світову економіку й туристичну індустрію, дослідження окремих науковців містять оцінювання збитків від вторгнення росії в Україну й рекомендації щодо відновлення економічного потенціалу держави у короткотерміновій та довготерміновій перспективах.

Джастін-Дамієн Генетт, Філіп Кенворті та Коллетт Вілер, кажучи про наслідки війни в Україні у майбутньому, зазначають про важливість зовнішньої фінансової допомоги для відновлення, у тому числі туристичної галузі країни.

Своєю чергою Василь Астров, Махді Годсі, Річард Гривсон оцінюють розвиток туризму в короткотерміновій та середньотерміновій перспективі, збитки та руйнування інфраструктури [1; 2].

Серед актуальних та публікацій вітчизняних науковців слід виокремити праці Кулика, Бойко, Далевської, Барвінок та Олеськів, де подано інформацію щодо значення, перспектив відновлення та заходи «реанімації» туристичної галузі в умовах війни та у післявоєнний період [3; 4].

Загалом проблематика кризових явищ у туристичній галузі, аналіз економічного стану вітчизняного бізнесу в сучасних умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення внутрішнього туризму в Україні, визначено пріоритетами останніх наших досліджень [5–7].

Метою дослідження є аналіз упровадження перспективних організаційно-економічних заходів під час воєнного стану та у післявоєнний період для відновлення туристичної галузі країни.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети виконано ряд завдань: визначено основні виклики, що постають перед внутрішнім туризмом; проаналізовано поточний стан внутрішнього туризму та визначено сучасні тенденції; запропоновано організаційно-економічні заходи щодо відновлення внутрішнього туризму.

Виклад основного матеріалу. Важливим базовим показником діяльності туристичної індустрії є податкові надходження, які сплачують заклади туристичної сфери, обсяг якого пропорційно залежить від кількості туристів у регіоні. Обсяг надходжень від сплати податкових надходжень України знизився під час коронавірусної пандемії 2019–2020 рр., але вже у 2021 році розпочався процес поетапного відновлення туристичної індустрії. Проте 24 лютого 2022 року припинилася будь-яка туристична діяльність, окрім поселення внутрішньо переміщених осіб.

Для аналізу зміни надходжень від туристичної діяльності пропонується здійснити порівняння показників податкових надходжень за I квартал 2021, 2022 та 2023 років. За словами Голови Державного агентства розвитку туризму України Мар'яни Олесків перший квартал року завжди характеризується найнижчими податковими надходженнями від тургалузі. Адже туристичний сезон в Україні починається в травні й закінчується в листопаді. Проте наразі дана статистична інформація дає можливість здійснити оперативне оцінювання ситуації у даній сфері.

За даними Державного агентства розвитку туризму за перші три місяці року представники туристичної галузі України сплатили податків на 29% менше (383 млн 221 тис. грн), ніж за аналогічний період у 2022 році, коли податкові надходження становили 540 млн 406 тис. грн. А в порівнянні з аналогічним періодом у 2021 році падіння склало 39%. Тоді до держбюджету надійшло 629 млн 135 тис. грн.

У першому кварталі 2023 року туристична сфера України зазнала значних збитків. Загальний обсяг податків, сплачених до державного бюджету, становив 383 млн грн, що на 29% менше, ніж у відповідний період минулого року, і на 39% менше, ніж у відповідний період 2021 року. Кількість платників податків туристичній галузі також зменшилася на 34%. Кількість юридичних осіб зменшилася на 35%, а фізичних осіб – на 34% [8; 9].

Від готелів надійшло найбільше податків до державного бюджету – 61%. Проте ця сума зменшилася на 22% порівняно з аналогічним періодом 2022 року і на 41% порівняно з аналогічним періодом 2021 року.

Згідно з даними Державної податкової служби України у першому кварталі 2023 року в 10 регіонах України спостерігалось зростання податкових надходжень від діяльності засобів розміщення. Найбільший приріст – 98% – зафіксовано у Чернівецькій області, яка сплатила до бюджету 5 млн 152 тис. грн проти 2 млн 600 тис. грн за аналогічний період 2022 року. На другому місці – Львівщина, яка сплатила 60 млн 434 тис. грн, що на 16% більше, ніж у 2022 році. На третьому місці – Закарпаття, яке сплатило 16 млн 842 тис. грн, що на 15% більше, ніж у 2022 році.

Дана тенденція до приросту податкових надходжень у цих областях є цілком логічною, оскільки вони є віддаленні від зони активних бойових дій та мають найменші показники повідомлень про вибухи. Також позитивно впливає на туристичні потоки відсутність комендантської години на Закарпатті. За статистикою повітряних тривог кількість повідомлень про вибухи у період з 24.02.2022 до 20.07.2023 на Буковині становить 1 повідомлення, Закарпатті – 1, Львівщині – 48. У порівнянні з іншими областями Львівська область є 12 із 24 областей за повідомленнями про кількість вибухів, але має низку значних переваг, зокрема є історико-культурним та туристичним хабом та має важливе транспортне сполучення й зручне розташування для виїзду за кордон.

В інших регіонах зростання податкових надходжень було меншим: Рівненщина – 17%, Волинь – 2%, Вінниччина – 1%, Житомирщина – 16%, Хмельниччина – 4%, Дніпропетровщина – 4% і Кіровоградщина – 0,1%.

Найбільший спад податкових надходжень зафіксовано у 6 регіонах, які перебувають у зоні активних бойових дій: Луганській, Херсонській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській та Харківській областях. Надходження від закладів розміщення тут знизилися на 50–100% порівняно з 2022 роком.

Значний спад податкових надходжень також зафіксовано в Одеській, Тернопільській, Івано-Франківській, Чернігівській, Сумській, Полтавській, Черкаській та Київській областях. У них надходження від закладів розміщення знизилися на 10–50% порівняно з 2022 роком.

У столиці Києві надходження від закладів розміщення знизилися на 47% порівняно з 2022 роком. Це пов'язано з тим, що Київ був одним із найважливіших туристичних центрів України, але зараз він перебуває під постійними обстрілами.

Податкові надходження від турбаз і дитячих таборів знизилися на 48%, у відповідний період 2022 року, що зумовлено відсутністю укриттів, а також розміщенням тимчасово переміщених осіб. Надходження податків від кемпінгів і стоянок для житлових автофургонів збільшилися на 20%, оскільки даний вид розміщення знаходиться далі від важливих об'єктів інфраструктури, але все ж були нижчими, ніж у відповідному періоді 2021 року, що також частково зумовлено закриттям певних туристичних маршрутів у горах поблизу прикордонних територій у воєнний час.

Кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, є своєрідним індикатором галузі. Кількість платників зменшилася на 34% у першому кварталі 2023 року порівняно з попереднім роком. Кількість юридичних осіб скоротилася на 35%, а кількість фізичних осіб – на 34%. У порівнянні з першим кварталом 2021 року кількість суб'єктів туристичного бізнесу, які є платниками податків, зменшилася на 38%. Кількість юридичних осіб скоротилася на 44%, а кількість фізичних осіб – на 36% (рис. 1). Це свідчить про те, що велика частина суб'єктів туристичного бізнесу покинула та продовжує покидати ринок [10].

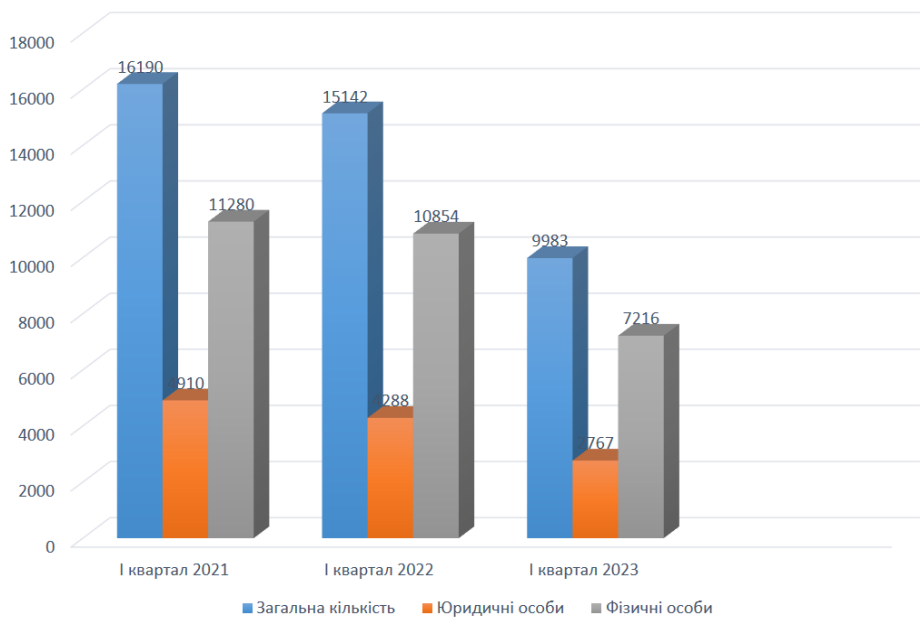

Рисунок 1. Кількість платників податків туристичного ринку у I квартал 2021–2023 років

Джерело: сформовано автором на основі [10].

У II кварталі 2023 року ситуація для туристичної галузі ще більш загострилася, що пов'язано з підривом дамби, який вчинили окупанти на території Каховської ГЕС, та ядерним терором з боку росії на Запорізькій АЕС. Затоплення історико-культурних та природніх пам'яток, флори та фауни, підтоплення закладів туристичної сфери Херсонщини та Миколаївщини, забруднення вод та можливе опріснення Чорного моря на Одещині, проблеми з питною водою на півдні країни – наслідки екоциду, які віддаляють відновлення туризму на півдні країни після перемоги.

З огляду на вище подані факти, в умовах воєнного стану, сформувались певні особливості у внутрішньому туризмі: зросла потреба у санаторно-оздоровчих,

рекреаційних, психологічних та екологічних турах; звужився горизонт планування подорожей і тривалість мандрівок; відбулася зміна портрету внутрішнього туриста та вимог до закладів розміщення, зменшення чисельності туристичних груп та розвиток соло-туризму.

Наразі у внутрішньому туризмі спостерігається тенденція до відпочинку поблизу природних дестинацій та етно-турів для того, аби відволіктися від реалій війни. Проте у післявоєнний період різко збільшиться інтерес до історико-культурного та пам'ятного туризму, що буде зумовлено бажанням детально пізнавати історію минулого та сьогодення, щоб не допустити повторення російської агресії, та можливістю побачити місця сили власного народу на деокупованих територія та при безпечних умовах.

Для відновлення внутрішнього туризму слід проаналізувати організаційно-економічні шляхи, які будуть актуальними на сьогодні та у післявоєнний період.

Згідно з проєктом Плану відновлення України, розробленим Національною радою з відновлення України від наслідків війни, передбачається поетапне відновлення й модернізація туризму та курортів на період з 2022 до 2032 року, проте із затягуванням активних військових дій план скоригований, відповідно дана фаза (з плануванням основних заходів та їх фінансуванням) продовжена на 2023 р.

Розглянемо основні організаційно-економічні заходи у короткотерміновій перспективі для відновлення внутрішнього туризму в умовах воєнного стану.

Розроблення маркетингової візійної стратегії туризму є базовим організаційно-економічним заходом, який допоможе наразі сформувати певні туристичні потоки й трансформувати увагу потенційних туристів на безпосередні подорожі Україною. Орієнтовна вартість даного проєкту становитиме 4,5 млн гривень, запропоноване джерело фінансування – кошти партнерів та міжнародних донорських організацій.

Інформаційна кампанія на сторінках Ukraine NOW та Мандруй Україною передбачає використання інформаційної присутності для популяризації внутрішнього бренду України. Попередня вартість становить 2 млн гривень, джерелом фінансування – кошти державного бюджету.

Прийняття Закону України «Про туризм» у другому читанні з урахуванням норм Директиви ЄС, в якому передбачено утворення та функціонування Єдиного туристичного реєстру, порталу Єдиного туристичного реєстру; передбачається розроблення та затвердження стратегії розвитку туризму, що визначає стратегічні цілі, напрями розвитку туризму, пріоритети державної політики й показники досягнення цілей, місцевих програм розвитку туризму; визначаються види туризму та типи туристичних пакетів. А також внести зміни до ряду законів, зокрема: «Про страхування», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про захист прав споживачів», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Наступним економічно-організаційним кроком є впровадження програм оздоровлення та реабілітації осіб, які постраждали від воєнних дій в Україні, що має на меті як соціальну місію, так і економічну підтримку курортів [11].

Створення архіву пам'яті та розроблення проєктів маршрутів, які будуть готові до реалізації. На сьогодні ДАРТ, спільно з місцевими громадами, органами державної влади та профільними ГО формує дорожню карту з меморіалізації російсько-української війни. ДАРТ розпочала роботу зі збору ідей та думок від громад Київської, Чернігівської, Харківської областей, як вони бачать процес донесення історій про цю війну. У Київській області вже перейшли до формування самих маршрутів пам'яті, зокрема є визначені локації, які увійдуть до маршрутів, зібрано історії та фото- і відеоматеріали, які будуть розміщені на зовнішніх носіях та онлайн ресурсах.

Дуже важливим моментом процесу меморіалізації є обов'язкова акредитація гідів, котрі будуть проводити екскурсії цими маршрутами. Адже саме від того, що будуть говорити гідів, які історії розповідати та на чому робитимуть акценти залежатиме як світ буде сприймати нас після перемоги. А для цього необхідно створити перелік інструментів, які регулюватимуть інвестиційну діяльність. І тут знову виникає потреба в прийнятті Закону «Про туризм», який поміж іншого, передбачає реєстрацію діяльності українських гідів саме на рівні місцевих органів влади. Це має бути єдиний маршрут, в ідеалі з ночівлею в регіоні, який, власне, допоможе громаді у її відновленні через відвідування локацій пам'яті.

Планування спеціальних туристичних зон за принципом індустриальних парків для відновлення та модернізації туристичної бази регіонів. У найближчій перспективі це можуть бути такі регіони, як Поділля – це Кам'янець-Подільський, Бакота, Хотин. Потім частина Карпат – Карпатське коло та Мале карпатське коло, Гуцульщина. Санаторно-курортний фонд і курорти: Трускавець, Моршин, Східниця, Хмільник, Миргород, де зараз існує занедбана радянська інфраструктура.

Висновки. Ситуація для туристичної галузі України в 2023 році стала ще більш загостреною через підлив дамби на Каховській ГЕС окупантами та ядерний терор з боку росії на Запорізькій АЕС. Це призвело до затоплення історико-культурних та природних пам'яток, забруднення вод і підтоплення закладів туристичної сфери півдня країни, що стало наслідком екоциду. Відновлення туризму на півдні країни стане важким завданням після перемоги у війні.

Для відновлення туризму на півдні України у внутрішньому сегменті необхідно змодельювати можливі організаційно-економічні шляхи, які будуть актуальними у поточному та післявоєнному періодах. Варто провести дослідження з оцінювання збитків, запланованих інвестицій та необхідних ресурсів для відновлення туристичної інфраструктури й популяризації пам'ятних місць.

Високий потенціал для внутрішнього туризму спостерігається в санаторно-оздоровчих, рекреаційних, психологічних та екологічних турах. Також можна вивчити інтерес до історико-культурного та пам'ятного туризму в післявоєнний період, який зумовлений бажанням пізнати історію минулого та сьогодення й зберегти національну пам'ять.

Особливості у внутрішньому туризмі у воєнний період також заслуговують глибокого аналізу. Звуження горизонту планування подорожей і тривалості мандрівок, відбулась зміна портрету внутрішнього туриста та вимог до закладів розміщення, зменшення чисельності туристичних груп та розвиток соло-туризму – все це формує нові умови та новий тип внутрішніх туристів країни. Щодо підвищення інтересу до туризму в Україні слід дослідити ефективність інформаційних кампаній та маркетингових стратегій національного бренду, а також варто сформулювати пріоритетність спеціальних туристичних зон, які потрібно створювати у короткотерміновій та довготерміновій перспективах.

Загалом, дослідження організаційно-економічних заходів для відновлення внутрішнього туризму в Україні в умовах та після війни є критично важливим для відновлення й розвитку туристичної галузі в регіоні та впливу на соціально-економічний розвиток країни в цілому.

Conclusions. The situation for the tourism industry in Ukraine in 2023 has become even more dire due to the dam breach at the Kakhovka Hydroelectric Power Station by the occupiers and nuclear terrorism from Russia targeting the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant. This has resulted in the flooding of historical, cultural, and natural landmarks, water contamination, and the inundation of tourism facilities in the southern region of the country, constituting an environmental catastrophe. Restoring tourism in the southern part of the country will be a challenging task following the victory in the war.

To revitalize domestic tourism in the southern Ukraine segment, it is necessary to model potential organizational and economic pathways that will be relevant in both the current and post-war period. Research should be conducted to assess damages, planned investments, and required resources for the restoration of tourism infrastructure and the promotion of significant sites.

There is a high potential for domestic tourism in health and wellness, recreational, psychological, and ecological tours. Additionally, interest in historical, cultural, and commemorative tourism in the post-war period can be studied, driven by the desire to understand both the history and present while preserving national memory.

Analyzing the specifics of domestic tourism during wartime also warrants a deep examination. The narrowing of travel planning horizons and trip durations, changes in the profile of domestic tourists, and altered demands for accommodation facilities, along with the rise of solo tourism and decreased tourist group numbers – all of these factors shape new conditions and a new type of domestic tourists in the country. To enhance interest in tourism in Ukraine, the effectiveness of information campaigns and marketing strategies for the national brand should be investigated. Furthermore, prioritizing the establishment of special tourist zones that need to be developed in the short- and long-term perspectives should be considered.

Overall, researching organizational and economic measures for the revival of domestic tourism in Ukraine in both war and post-war conditions is critically important for the recovery and development of the tourism industry in the region, as well as for its impact on the socio-economic development of the country as a whole.

Список використаних джерел

1. Guénette J-D., Kenworthy P. and Wheeler C. Implications of the War in Ukraine for the Global Economy. 2022. URL: https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5d903e848db1d1b83e0ec8f744e555_700350012021/related/Implications-of-the-War-in-Ukraine-for-the-Global-Economy.pdf (дата звернення: 28.07.2023).
2. Astrov V., Ghodsi M., Grieveson R. and other. Russia's Invasion of Ukraine: Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact in the Short and Medium Term. 2022. URL: <https://wiiw.ac.at/russia-s-invasion-of-ukraine-assessment-of-the-humanitarian-economic-and-financial-impact-in-the-short-and-medium-term-dlp-6132.pdf> (дата звернення: 28.07.2023).
3. Бойко В. О. і Далевська Н. М. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. Управління змінами та інновації. 2022. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/38> (дата звернення: 28.07.2023).
4. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Вип. 18 (2). С. 206–217. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12643> (дата звернення: 28.07.2023).
5. Малюта Л. Я., Фецишин І. Б. Вплив криз на розвиток туристичного бізнесу. Електронне наукове фахове видання «Соціально-економічні проблеми і держава». 2020. Вип. 1 (22). С. 36–47. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/34246> (дата звернення: 28.07.2023).
6. Малюта Л., Коваленко А., Сорокопуд Г. Економічне становище вітчизняного бізнесу в сучасних умовах воєнного стану: матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. пам'яті почесного професора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, академіка НАН України Миколи Григоровича Чумаченка «Соціальна відповідальність як основа інноваційного розвитку бізнесу». (Тернопіль, 18 листопада 2022 р.). Тернопіль: 2022. С. 49–50. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41728> (дата звернення: 28.07.2023).
7. Малюта Л., Королюк С. Перспективи післявоєнного відновлення внутрішнього туризму в Україні. Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, діджиталізація та інновації: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 23–24 листопада 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 156–159. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39813/2> (дата звернення: 28.07.2023).
8. Машіка Г. В., П'ятка Н. С. Особливості функціонування суб'єктів туристичної індустрії в умовах війни. Економіка та суспільство. 2022. № 44. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1833> (дата звернення: 28.07.2023).
9. Мар'яна Олесків, голова Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ). У першу чергу зосередимося на розбудові Карпатського туристичного регіону. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricconomy/3677158-marana-oleskiv-golova-derzavnogo-agentstva-rozvitku-turizmu-dart.html> (дата звернення: 28.07.2023).

10. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 28.07.2023).
11. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>. (дата звернення: 28.07.2023).

References

1. Guénette J-D., Kenworthy P. and Wheeler C. Implications of the War in Ukraine for the Global Economy. 2022. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5d903e848db1/related/Implications-of-the-War-in-Ukraine-for-the-Global-Economy.pdf> (accessed: 28 July 2023).
2. Astrov V., Ghodsi M., Grieveson R. and other. Russia's Invasion of Ukraine: Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact in the Short and Medium Term. 2022. URL: <https://wiiw.ac.at/russia-s-invasion-of-ukraine-assessment-of-the-humanitarian-economic-and-financial-impact-in-the-short-and-medium-term-dlp-6132.pdf> (accessed: 28 July 2023).
3. Boiko V. O., Dalevska N. M. (2022). Rozvytok turyzmu pislia zbroinykh konfliktiv u riznykh krainakh svitu [Development of tourism after armed conflicts in different countries of the world]. Upravlinnia zminamy ta innovatsii. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/38> (accessed: 28 July 2023). [In Ukrainian]
4. Barvinok N. V. (2022). Perspektyvy rozvytku voiennoho turyzmu na terytorii Ukrainy pislia zakinchennia rosijsko-ukrainskoi viiny [Prospects for the development of military tourism on the territory of Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war]. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12643> (accessed: 28 July 2023). [In Ukrainian].
5. Maliuta L. YA., Fedyshyn I. B. (2020). Vplyv kryz na rozvytok turystychnoho biznesu [Impact of crises on the development of tourism business] Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/34246> (accessed: 28 July 2023). [In Ukrainian].
6. Maliuta L., Kovalenko A., Sorokopud H. (2022). Ekonomichne stanovyshe vitchyznyanoho biznesu v suchasnykh umovakh voyennoho stanu [The economic situation of domestic business in modern conditions of martial law]. Materialy KH Vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi pam'yati pochesnoho profesora Ternopil's'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu imeni Ivana Pulyuya, akademika NAN Ukrainy Mykoly Hryhorovycha Chumachenka: "Sotsial'na vidpovidal'nist' yak osnova innovatsynoho rozvytku biznesu". Ternopil', 2022. P. 49–50. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41728>. [In Ukrainian] (accessed: 28 July 2023).
7. Maliuta L., Koroliuk S. (2022). Perspektyvy pislyavoyennoho vidnovlennya vnutrishn'oho turyzmu v Ukraini [Prospects of the post-war restoration of domestic tourism in Ukraine]. Transformatsiya biznesu dlya staloho maybutn'oho: doslidzhennya, didzhitalizatsiya ta innovatsiyi: zbirnyk tez dopovidey II Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi. Ternopil', 2022. P. 156–159. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39813/2> (accessed: 28 July 2023). [In Ukrainian].
8. Mashika Gh. V., P'jatka N. S. (2022). Osoblyvosti funkcionuvannya sub'ektiv turystychnoji industriji v umovakh vijny [Peculiarities of the functioning of the subjects of the tourism industry in the conditions of war]. Ekonomika ta suspiljstvo. No. 44. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1833> (accessed: 28 July 2023). [In Ukrainian].
9. Mar'jana Olesjkiv, gholova Derzhavnogho aghentstva rozvytku turyzmu (DART). U pershu cherghu zoseredymosja na rozbudovi Karpatsjkogho turystychnogho rehionu [Maryana Oleskiv, head of the State Tourism Development Agency (DART). First of all, we will focus on the development of the Carpathian tourist region]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3677158-marana-oleskiv-golova-derzavnogo-agentstva-rozvitku-turizmu-dart.html>. [In Ukrainian] (accessed: 28 July 2023).
10. Official website of the State Tourism Development Agency. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (accessed: 28 July 2023).
11. Projekt Planu vidnovlennja Ukrainy. Materialy robochoji ghrupy "Vidnovlennja ta rozbudova infrastruktury" [Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group "Restoration and development of infrastructure"]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi> (accessed: 28 July 2023). [In Ukrainian]